

De ambtsketen veroverd!

De tien eerste vrouwelijke burgemeesters in Nederland

Klaas Tammes

WALBURGERS

Afgebeeld op het omslag:

Eerste regel, v.l.n.r. Truus Smulders-Beliën (Heemkunde Kring Den Beerschen Aard); Tine s'Jacob-des Bouvrie (Familiearchief s'Jacob-des Bourvie); Mieke van der Wall-Duyvendak (gemeentearchief Geldermalsen)

Tweede regel: Etta Flugi van Aspermont (Gerth van Roden)

Derde regel, v.l.n.r. Joke Corver-van Haaften (Ron Kroon, Anefo); Gerda van den Bosch-Brethouwer (Familiearchief Van den Bosch-Brethouwer); Anneke Le Coultre (Beeldbank Blaricum)

Vierde regel, v.l.n.r. Rie van Soest-Jansbeken (Beeldbank Venlo); Woudy Veenhof (Gemeentearchief Waadhoeke); Marian de Jong-Meijer (OHV Het Schermerland)

Omslagontwerp: Studio Veen

Opmaak binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 94 6249 925 6

E-ISBN 978 94 6249 926 3

NUR 686

© 2022 K.C. Tammes, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2022 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Voorwoord Annemarie Jorritsma	7
Vooraf	11
De burgemeester moet een man zijn!	15
1. Truus Smulders-Beliën (1902-1966)	25
<i>Intermezzo: de burgemeestersvrouw</i>	95
De dames solliciteren niet!	107
2. Tine s'Jacob-des Bouvrie (1910-2008)	119
3. Mieke van der Wall-Duyvendak (1922-1992)	143
<i>Intermezzo: de ambtswoning</i>	161
4. Etta Flug van Aspermont (1931-2015)	173
5. Joke Corver-van Haaften (1917-1992)	187
6. Gerda van den Bosch-Brethouwer (1921-2006)	207
7. Anneke Le Coultre-Foest (1927-2015)	225
8. Rie van Soest-Jansbeken (1921-1989)	243
9. Woudy Veenhof (1929-2014)	255
10. Marian de Jong-Meijer (1926-1996)	269
Noten	281

Voorwoord

Deze mevrouw kan het wel...

Dat vrouwen bijzonder geschikt zijn voor het burgemeesterschap, daar kennen we talloze voorbeelden van. En wie zou dat nog verbazen. Niemand toch!? Als burgemeester heb je een aantal eigenschappen heel hard nodig, zoals invoelend vermogen, sterk zijn in verbinding, gericht zijn op mensen. Het zijn eigenschappen die vooral aan vrouwen worden toegeschreven, al zijn er natuurlijk veel mannen die er ook over beschikken. Maar dat het zo lang geduurd heeft voordat de ontwikkeling doorzette en er eindelijk structureel meer vrouwen tot burgemeester werden benoemd, dat blijft verbazingwekkend.

Zoals bij elke maatschappelijke verandering geldt ook hier dat het ergens moest beginnen. Het is interessant om de parallel te zien met de eerste vrouwen die directeur werden. Wat was het geval? Zij volgden in het familiebedrijf hun overleden partner op. Ondernemende families hebben dan ook een belangrijke rol gespeeld in de opening die vrouwen werd geboden om op leidende posities te komen. Een vergelijkbare beweging is er als het om het ambt van burgemeester gaat. Truus Smulders werd in 1946 de allereerste vrouwelijke burgemeester toen ze haar man, die in de oorlog was omgekomen, opvolgde. Maar als gezegd, daarna is het allemaal jarenlang vooral erg langzaam gegaan. Hoe vreemd ik dat ook vind, er zijn best verklaringen voor.

Een van de remmende factoren zal ongetwijfeld geweest zijn dat gemeenteraden een belangrijke stem in de benoeming hebben. Zolang raadsleden vooral mannen waren, was de kans dat een vrouw het gemeentebestuur mocht leiden niet al te groot. Iets anders is dat vrouwen die wel burgemeester werden erg honkvast bleken. Oftewel: echt een kans om carrière als burgemeester te maken kregen ze niet. De man had economisch vaak toch de betere positie en dat gaf de doorslag bij de vraag of een verhuizing naar een ander deel van het land erin zat. Vrouwen hebben daarbij waarschijnlijk meer de neiging om zich dan ook daarin te schikken.

Soms geldt dat je het verschil kunt maken, juist omdat je in een bepaalde omgeving een van de weinige vrouwen bent. Dat was voor mij het geval in de beginperiode dat ik voor de VVD in de Tweede Kamer zat. Met een kleine

groep vrouwen van allerlei partijen vonden we elkaar in het streven voor wat ik maar even noem het 'genderneutraal' maken van wetgeving. Toen is een koers ingezet voor gelijke behandeling en gelijke beloning. Ik ben er nog altijd trots op dat we dat voor elkaar hebben gekregen.

In mijn jaren als minister en later als burgemeester in Almere heb ik gemerkt dat je voor vrouwen en meisjes een rolmodel bent. Dat kan je willen of niet, maar die voorbeeldrol is niet af te leggen. Ik maak met regelmaat mee dat vrouwen vertellen hoe mijn optreden hen aanmoedigde om een politieke of bestuurlijke positie te ambiëren. Dat is hartstikke eervol. Voor mij persoonlijk is Lien Vos zo'n voorbeeld geweest. Als burgemeester van Utrecht was ze de eerste vrouwelijke burgemeester in een grote gemeente. Het was een geweldig leuk mens, iemand met wie je enorm kon lachen en die ook het vak van besturen zeer goed kende. Zij had een instelling waaruit je voelde dat het haar altijd om de mensen ging. Dat heeft mij gevormd.

Waar je niet omheen kunt, is dat je als vrouw meer te bewijzen hebt. Nog steeds is dat zo. Het vraagt dus best wat van je als je de stap zet om zo'n zichtbare positie te ambiëren als het burgemeesterschap nu eenmaal is. Het zijn van die grappige dingen, laat ik het maar grappig noemen, dat je het nog steeds aanwezige stigma zelfs beluistert in de complimenten die vrouwen krijgen. Zeker in die begintijd was dat heel duidelijk: 'Deze mevrouw kan het wel, want.' En dan volgden er stevast typisch mannelijke kwalificaties. 'Ze is stevig, van ijzer, durft door te pakken.' Een van de mechanismen waar ik nog altijd grote moeite mee heb, is dat bij vrouwen op belangrijke posities kritiek op hun functioneren wordt gekoppeld aan hun vrouw-zijn. Dat is eng, en er klinkt vaak ook een nare, seksistische manier van kijken in door. Bovendien is het jammer voor 'de vrouwenzaak', want je weet dan dat het al snel tot een tegenreactie leidt, namelijk dat de volgende burgemeester wel weer een man zal zijn.

Moed heeft iedere bestuurder nodig, of je nou man bent of vrouw. Je bent er als burgemeester bijvoorbeeld ook in lief en leed en bezoekt families die met een groot verdriet te maken krijgen. Vreselijke zaken als moord of verdrinking; het gebeurt allemaal in de grote stad. Om er op die momenten als vertegenwoordiger van de gemeenschap voor mensen te zijn is waanzinnig mooi. Ik ken veel vrouwen die dat ook zeer goed kunnen, terwijl ik van mannelijke collega's soms hoor hoe lastig ze dat vinden. Eerlijk gezegd heb ik het altijd als een van de mooiste taken gezien.

Ik heb me lange tijd zorgen gemaakt over het aantal vrouwen dat in ons land burgemeester is. En nee, ik ben nog lang niet tevreden. Middelgrote steden zeggen vaak dat ze een vrouw zoeken, maar benoemen een man. Zijn die geschikte vrouwen er dan niet? In de grote steden is het nu met Amsterdam en Utrecht eigenlijk best goed in balans. Of dat een stabiele situatie is; we moeten het afwachten. Beter nog dan dat kunnen we ervoor zorgen dat we getalenteerde vrouwen, liefst al vroeg in hun loopbaan, warm maken voor het ambt van burgemeester. Je kunt in dit vak zo'n mooie rol spelen, een rol die ook die tien eerste vrouwen met hart en ziel hebben ingevuld.

Annemarie Jorritsma

Vooraf

Niemand kijkt er meer van op wanneer er in Nederland een vrouwelijke burgemeester wordt benoemd. Op 16 augustus 2019 kopte *Het Parool*: 'Grootste aantal vrouwelijke burgemeesters ooit'. Van de 355 gemeenten in Nederland hadden er toen 101 een vrouwelijke burgemeester. Bijna een derde. Niet alleen in de wat kleinere gemeenten maar ook in de grootste gemeenten van ons land dragen vrouwen nu de ambtsketen. In 2018 werd de top bereikt met de benoeming van Femke Halsema in de hoofdstad. Het mannenbolwerk was geslecht.

Toch heeft het heel lang geduurd voordat vrouwen werden toegelaten tot het ambt en ook daarna duurde het nog lang voordat de eerste vrouwelijke burgemeester daadwerkelijk werd benoemd. Voor de verovering van de ambtsketen was een parlementair gevecht nodig, moesten vooroordelen overwonnen en weerstanden weggewerkt worden.

De eerste vrouwelijke burgemeesters van Nederland waren pioniers: sterke vrouwen die resoluut hun weg baanden in een mannenwereld. Dit boek vertelt het verhaal van de eerste tien baanbrekers, benoemd in de periode 1946 tot 1976. Het doet dat met biografische schetsen waarin het accent nadrukkelijk gelegd is op hun burgemeesterschap.

De eerste vrouwelijke burgemeester was Truus Smulders-Beliën in Middelbeers. Haar benoeming was tevens de vrouwelijke bekroning van de burgemeestersdynastie van de familie Smulders. (Vanaf 1831 was er onafgebroken een Smulders-burgemeester in de gemeente Oost-, West- en Middelbeers.) Ze volgde in 1946 haar in de oorlog omgekomen echtgenoot op en hoopte de dynastie voort te zetten door de ambtsketen ooit aan haar oudste zoon te kunnen doorgeven. Als 'Ons Mevrouw' was zij geliefd in deze Brabantse gemeente. De unieke geschiedenis van deze eerste vrouwelijke burgemeester van Nederland rechtvaardigt een uitgebreidere beschouwing in dit boek.

Bijna twintig jaar lang was Truus Smulders de enige vrouwelijke burgemeester van Nederland. Pas in 1964 volgden gelijktijdig Tine s'Jacob-des Bouvrie (Leersum) en Mieke van der Wall-Duyvendak (Geldermalsen). In 1968 kregen Etta Flugt-van Aspermont (Rozendaal) en Joke Corver-van Haaften (Heiloo; Soest) de ambtsketen omgehangen. Gerda van den Bosch-Brethouwer (Puttershoek; Brummen), Anneke Le Coultre-Foest (Blaricum), Rie van Soest-Jansbeek (Arcen en Velden), Woudy Veenhof (Barradeel) en Marian de Jong-Meijer (Graft-De Rijp) werden in de eerste helft van de jaren zeventig benoemd.

Truus Smulders, Mieke van der Wall en Etta Flugt waren weduwe op het moment van benoeming. Truus Smulders volgde haar man op in het ambt en Etta Flugt volgde zowel haar man als haar vader op als burgemeester van Rozendaal. Tine s'Jacob was de eerste gehuwde vrouwelijke burgemeester. Joke Corver was gescheiden en Woudy Veenhof vrijgezel.

Drie vrouwen waren eerst wethouder: Tine s'Jacob en Anneke Le Coultre, beiden in Wassenaar, en Rie van Soest in Venlo. Mieke van der Wall, Gerda van den Bosch en Marian de Jong waren gemeenteraadslid geweest. Joke Corver verruilde het presidium van de Tweede Kamer voor het burgemeesterschap. Twee vrouwen behoorden tot de KVP, drie tot de VVD, drie tot de PvdA, één was lid van de ARP en één partijloos. Voor al deze vrouwen gold de uitspraak van Gerda van den Bosch: 'Wij vrouwen, wij kunnen wel wat!'

Ze werden burgemeester – maar ze moesten zich wel bewijzen in dit ambt, als eerste en vaak enige vrouw in een bestuurlijk mannenbolwerk. Er werd door de mannen scherp op hen gelet. Ze mochten niet falen.

Ze werden benoemd omdat ze vrouw waren. Ministers en commissarissen van de Koningin wilden in die tijd vrouwen benoemen en zochten naarstig naar vrouwen met capaciteiten. Toch moesten achtereenvolgende ministers meermaals afwijken van de mannelijke aanbevelingen van de commissarissen om alsnog een vrouw benoemd te krijgen.

De benoeming van een vrouw als burgemeester stuitte hier en daar op weerstand. In Puttershoek verklaarde de SGP in de gemeenteraad zich tegen de benoeming van een vrouwelijke burgemeester, in Brummen gaf de gemeenteraad nadrukkelijk de voorkeur aan een mannelijke kandidaat en in Graft-De Rijp verliet de meerderheid van de gemeenteraad na de officiële installatie uit protest de zaal. Naar eigen zeggen niet omdat er een vrouw was benoemd, maar omdat ze van de PvdA was en niet van de KVP. De burgemeester zelf twijfelde aan die lezing en vermoedde dat haar vrouw-zijn bepalender was voor het demonstratieve vertrek.

Bijzondere vrouwen waren het. Truus Smulders maakte haar eigen gemeentenieuws, *Huis aan Huis*. De tweede personenauto die DAF in Nederland produceerde was voor haar, geschonken door een dankbare bevolking. Toch werkte de publiciteitscampagne voor DAF uiteindelijk averechts: zelfs een oudere vrouw zonder rijbewijs kon met het pientere pookje overweg, waardoor het Dafje een truttig imago kreeg.

Rie van Soest richtte als eerste in Nederland een lokale vrouwenpartij op en kwam direct met vier zetels in de gemeenteraad van Venlo. Zeer tegen haar zin wilde het CDA dat zij als burgemeester haar zetel in de Eerste Kamer opgaf.